

**ТДИУ проректори,
и.ф.н., доц.
Ш.Мустакулов**

Мамлакатнинг инвестицион муҳит жозибадорлиги ва инвестицион салоҳиятга таъсир кўрсатадиган муҳим омиллар гуруҳи

Инвестиция муҳити объектив категория бўлиб, у ўзида ҳар бир алоҳида олинган вақт доирасида инвесторлар учун ҳақиқатда мавжуд бўлган шарт-шароитлар мажмуасини акс эттиради. Хусусан, давлат ҳокимиятининг таъсирчанлиги инвестиция муҳитини аниқловчи омиллардан биридир. Шундан келиб чиқиб, ҳар бир капитал жалб қилувчи мамлакат маълум бир инвестиция тизимига эгаллигини таъкидлаш мумкин. Бу тизим ҳуқуқий меъёрлар ва муассасалардан иборат хорижий инвестицияларни қабул қилиш тизими ва инвестиция муҳитини ўз ичига олади. Хорижий капитални қабул қилиш тизими инвестиция муҳитининг компоненти бўлиб хизмат қилади ва унга нисбатан мустақил равишда ташкил этилади.

Чунки у инвестиция муҳитини ўзгартиришга қодирдир. Хорижий инвестицияларни қабул қилиш тизими қабул қилувчи томонни хорижий капитални миллий иқтисодиётга қулай равишда кириб келишини намоён этса, инвестиция муҳити кириб келган капитални мамлакат ичида оптимал равишда ўсиб бориш вазиятига баҳо беради. Инвестиция муҳити иқтисодиётда янги тушунча эмас, аммо мустақил Ўзбекистон шароитига нисбатан алоҳида ишлаб чиқилмаган¹.

Бизнинг фикримича, инвестицион муҳит – инвестицион жараёнлар амалга ошадиган шароит бўлиб, у ҳудуднинг инвестицион фаолияти ҳамда инвестицияларнинг риск даражасини аниқлайдиган сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий, ижтимоий ва бошқа омиллар таъсирида шаклланади.

---

¹ Хамроев Ҳ.Р. Зонал сиёсат: методология, хорижий тажриба ва қўллаш йўналишлари. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси «Фан» нашриёти, 2008.

Ижобий инвестицион муҳитни яратиш масаласида иқтисодиётнинг глобаллашувини асосий жараён сифатида талқин қилиш ва бунинг натижасида инвестицион ресурсларга эга бўлиш кўламининг кенгайишини, ўз навбатида эса, инвесторлар ўртасида ҳам рақобатнинг кучайишини назардан четда қолдирмаслик лозим. Агар биз четдан келадиган хорижий инвестициялар ҳажмини оширишни истасак, албатта, инвестицион муҳитни, ҳудудий шарт ва шароитларни бошқаларга (рақобатчиларга) қараганда янада мақбул ва юқори даражага чиқаришимиз, шунингдек, ички (миллий) инвестицияларни фаоллаштириш учун ҳам “иқлим”нинг қулай ва ортиқча рискдан ҳоли бўлишини таъминлашга эътибор қаратишимиз зарур.

1-расм².

Акс ҳолда, мамлакатга кириб келадиган инвестициялар ҳажмининг кескин қисқариши, маҳаллий инвесторлар маблағларининг эса четга чиқиб кетиши содир бўлади. Ушбу фикрларга келишимизга мазкур соҳада илмий-тадқиқот ишларини олиб борган маҳаллий олимларнинг илмий ишларини чуқур ўрганиш ва таҳлил қилиш орқали келганимизни қайд этиш жоиз.

Инвестор ўз ҳудудида ёки бошқа ҳудудларга инвестиция киритиши бўйича қарор қабул қилганда инвестицион муҳит жозибadorлиги бўйича тўлиқ тасаввурга эга бўлиши талаб этилади (1-расм).

Инвестицион муҳит таркибига қуйидагиларни киритиш мумкин:

---

² Муаллиф томонидан тузилган.

Инвестицион салоҳият – мамлакатнинг инвестицияларни кириб келиши учун очиқлиги ва иқтисодий ресурслар заҳираларининг мавжудлиги, уларнинг ҳажми билан белгиланади.

Инвестицион риск – инвесторларга яратиб берилган шароитлардан келиб чиқиб, уларнинг даромад олиши ва/ёки уни йўқотиш эҳтимоллиги.

Инвестицион салоҳиятни 9 та гуруҳга бўлиб талқин қилиш мумкин: табиий-ресурс салоҳияти (фойдали қазилма бойликларнинг заҳираси); ишлаб чиқариш (аҳоли томонидан хўжалик фаолиятини юритиш орқали яратилган моддий бойлик); инновацион (илм-фаннинг ривожланиш даражаси ва илмий-техника ютуқларини татбиқ этиш ҳолати); меҳнат (меҳнат ресурсларининг сони, ёши, билими ва малака даражаси); молиявий (солиқ солиш базасининг ҳажми, ҳудудда мавжуд бўлган корхоналарнинг фойдаси, аҳоли даромади); институционал (етақчи бозор институтларининг ривожланганлик даражаси); инфратузилма (ҳудуднинг иқтисодий-географик ҳолати ва унинг инфратузилмавий таъминланганлиги); истеъмол (аҳолининг ялпи харид қобилияти, яъни истеъмол талаби); туристик (ҳудудда мавжуд бўлган тарихий обидалар, асори-атиқалар, эко ва агро тизим, туристларга хизмат қиладиган ижтимоий-маиший объектларнинг ривожланганлиги).

Инвестицион салоҳият айнан инвестицион жозибадорликни юзага келтиради ва уни оширишга хизмат қилади. Инвестицион жозибадорликка инвестицион риск тескари (салбий) таъсир кўрсатади.

Юқорида баён этилган фикрларни давом эттирган ҳолда, инвестицион рискни ва уни интеграл баҳолашни қуйидаги гуруҳларга бўлиб талқин этиш мумкин: молиявий (давлат/маҳаллий бюджет ва корхоналар бюджетининг баланслаштирилгани); иқтисодий (ҳудуднинг иқтисодий ривожланиш тенденцияси); ижтимоий (ҳудуднинг ижтимоий ҳолати); жинойтчилик (ҳудуддаги криминал вазият, тез-тез содир бўладиган оғир жинойтлар, иқтисодий жинойтлар ва босқинчилик ҳолати); экологик (атроф-муҳитнинг ифлосланиши); бошқарув (мақсадли дастурларнинг мавжудлиги, бошқарув

фаолиятининг ривожланганлик даражаси, бюджет ва унинг устидан оқилона бошқарув).

Турли хилдаги барча инвестициялар учун ҳар хил кўринишдаги инвестицион муҳитнинг мавжудлиги эътиборлидир. Бинобарин, у ёхуд инвестор ва инвестицияни қабул қилувчи шахслар ҳеч қачон бир хилдаги мақсадни кўзламайди.

Инвестицияни қабул қилувчи томон минимал ресурсларни жалб этиш эвазига комплекс тарзда ижтимоий-иқтисодий вазифаларни амалга оширишни, иккинчи томон эса, узоқ муддат давомида максимал фойда олишни кўзлаб ҳаракатланади. Шунинг учун инвестициялар бозорида талаб ва таклиф қонунларининг амал қилиши (манфаатлар уйғунлиги) ва мувозанатликни таъминлаш билан боғлиқ жараёнлар кечади.

Ҳозирги ижтимоий-иқтисодий шароитда инвестицияларнинг кириб келиши инновацион соҳаларнинг ривожланишига ва инновацион тадбиркорликнинг тараққий этишига, инвестицион иқлимга ва инвестициялаш механизмига боғлиқдир.